

PAPER DETAILS

TITLE: ABAY VE 21. YÜZYILDA KAZAKISTAN

AUTHORS: Hayrettin SAGDIÇ

PAGES: 101-114

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1604604>

INTERNATIONAL JOURNAL OF VOLGA - URAL AND
TURKESTAN STUDIES (IJVUTS), VOLUME 3, ISSUE 5, P. 101-
114.

ULUSLARARASI İDİL - URAL VE TÜRKİSTAN
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ (IJVUTS), CİLT 3, SAYI 5, S. 101-
114.

Abay ve 21. Yüzyılda Kazakistan

Kasım Jomart Kemelulı TOKAYEV*

(Çev. Hayrettin SAĞDIÇ**)

Özet

Bu makalede, 1845-1904 tarihleri arasında yaşamış olan büyük Kazak şair Abay Kunanbay'ın öğretilerinin 21. yüzyıl Kazakistan'ının maddi-manevi gelişimine katkısının neler olabileceği meselesi ele alınmaktadır. Kazak edebî dilinin temellerini atan Abay yalnızca bir şair değil, aynı zamanda bir düşünce adamı, bilge bir pedagoğdur. Didaktik karakter taşıyan şiirleri ve düzyazılarıyla gerek kendi devrindeki gerekse gelecekteki Kazak toplumuna yol göstermiştir. Kazak halkının millî kimliği, millî bünyesi, sosyal hayatı, dünya görüşü, ruhu, dini, zihniyeti, dili ve özü her yönüyle onun eserlerine yansımıştır. 2020 yılı, Kazakistan'da büyük şair Abay'ın doğumunun 175. yıl dönümü münasebetiyle ulusal ve uluslararası düzeyde düzenlenen çok sayıda etkinlikle kutlanmıştır. Bu çerçevede Abay'ın eserleri değişik dillere çevrilmiş, şair hakkında belgesel ve dizi filmler çekilmiştir. Kazakistan Cumhuriyeti'nin kurucu Cumhurbaşkanı ve Elbaşı Nursultan Nazarbayev'in kaleme almış olduğu "Geleceğe Bakış: Manevi Uyanış (Ruhani Yenilenme)" ve "Bozkırın Yedi Özelliği" makalelerinin muhtevası doğrultusunda ülkede çok ciddi sosyal hamleler gerçekleştirilmiştir. İşte bilge şair, filozof Abay adına düzenlenen 175. yıl dönümü etkinlikleri de bilge devlet adamı Nazarbayev'in makalesinde ortaya koyduğu tezler ve gelecek perspektifini destekleyici niteliktedir. Kazakistan; dün kendisine gitmesi gereken yönü büyük bir isabetle göstermiş olan bilge şairi Abay'ın ardından bugün de bilge lideri Nazarbayev'in uygulamış olduğu çok vektörlü dış politika stratejileriyle bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü güvence altına almakla kalmamış, aynı zamanda Avrasya ölçeğinde çok mühim entegrasyon süreçlerine öncü olarak dünya dengelerinin yeniden kurulduğu 21. yüzyıla damgasını vurmuştur. Yeni Cumhurbaşkanı Kasım Jomart Tokayev, Elbaşı'nın çizdiği istikamet doğrultusunda Kazakistan'ı yeni zirvelere emin adımlarla taşımaktadır. Makalede bu hedef, Abay'ın öğretileriyle sentezlenerek ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Abay, 21. yüzyıl, Kazakistan, manevi yenilenme.

Abay and Kazakhstan in the 21st Century

Abstract

In this article, the issue of what could be the contribution of the teachings of the great Kazak poet Abay Kunanbay, who lived between 1845-1904, to the material-spiritual development of 21st century Kazakhstan is discussed. Abay, who laid the foundations of the Kazakh literary language, is not only a poet, but also a thinker, a wise pedagogue. With his didactic poems and prose, he guided the Kazakh society both in his own time and in the future. The national identity, national structure,

* Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım Jomart Kemelulı Tokayev tarafından kaleme alınan bu makale, ilk olarak 9 Ocak 2020 tarihli *Egemen Kazakistan* gazetesinde ve Kazak dilinde "Abay Jäne XXI Ğasırdağı Kazakistan" başlığıyla yayımlanmış olup ardından Kazakistan Cumhurbaşkanlığı bünyesinde hizmet veren *Kazakistan Stratejik Araştırmalar Enstitüsünce* Rus diline çevrilerek aynı Enstitünün periyodik olarak yayımlanan *Kazakhstan Spekr* adlı dergisinin 2020 yılına ait ilk sayısında "Abay i Kazakhstan v XXI Veke" başlığıyla sayfa 7-18 arasında yayımlanmıştır. Makale Türkiye Türkçesine çevrilirken her iki metin de göz önünde bulundurulmuştur.

** İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Dili Bilim Dalı Doktora Öğrencisi (Tez Aşaması) / Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim-İktisat Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Mezunu, E-posta: hayrettinsagdic@gmail.com ORCID:0000-0001-6979-6367

social life, worldview, spirit, religion, mentality, language and essence of the Kazakh people are reflected in all aspects of his works. The year 2020 was celebrated with numerous events organized at national and international levels on the occasion of the 175th anniversary of the birth of the great poet Abay in Kazakhstan. In this context, Abay's works have been translated into different languages and documentaries and TV series about the poet have been recorded. In line with the content of the articles "Looking to the Future: Spiritual Revival (Spiritual Revival)" and "Seven Characteristics of the Steppe" written by the Founding President of the Republic of Kazakhstan and Chief Nursultan Nazarbayev, very serious social moves were made in the country. Here, the 175th anniversary events organized on behalf of the wise poet and philosopher Abay also support the theses put forward by the wise statesman Nazarbayev in his article and the future perspective. Following the wise poet Abay, who showed him the direction he should go to yesterday with great accuracy, today Kazakhstan has not only secured its independence and territorial integrity with the multi-vector foreign policy strategies implemented by his wise leader Nazarbayev, but also has marked the world as a pioneer in very important integration processes when its balances are re-established on the Eurasian scale. The new President, Kasım Jomart Tokayev, has been taking Kazakhstan to the top with new successful attempts with firm steps, in line with the direction Elbasi has drawn. In the article, this goal is set forth by synthesizing Abay's teachings.

Keywords: Abay, 21st century, Kazakhstan, spiritual regeneration.

Bu yıl, Abay Kunanbayulı'nın doğumunun 175. yıl dönümü. Halkımızın bu büyük evladının yıl dönümünü hak ettiği şekilde kutlamak adına oluşturulan özel komisyon hazırlık faaliyetlerine başlamış bulunuyor. Ülke genelinde ve uluslararası düzeyde büyük ölçekli etkinliklerin düzenlenmesi planlanmaktadır. Ancak tüm bunlar; salt bir anma-kutlama yapmış olmak için değil, düşünce ufkumuzu genişletmek ve halkımızın moral değerler bakımından gelişimine katkıda bulunmak amacıyla gerçekleştirilecektir.

Abay Kunanbayulı hiç kuşkusuz âlim, düşünür, şair, eğitimci, yeni millî edebiyatın kurucusu, mütercim, besteci olarak ülke tarihinde silinmez bir iz bırakmıştır. Şiirlerine ve "kara sözler"ine¹ Kazak halkının millî kimliği, millî bünyesi, hayatı, dünya görüşü, karakteri, ruhu, dini, zihniyeti, dili ve özü yansımış; sonraları bunlar, "Abay evreni" diye kavramsallaştırılan eşsiz bir olgu değerini kazanmıştır.

Geçtiğimiz yıl "Abay'ın eserlerinden bir kesit okuma" içerikli "bayrak yarışı" düzenlendi. Leylim adlı kız öğrencinin başlattığı bu ulusal etkinliğe ben de katılarak destek oldum. Okul çağındaki öğrencisinden bilim adamına, iş adamından üniversite öğrencisine çok sayıda Kazakistan vatandaşı hatta dünyaca ünlü sima, bu girişime büyük bir ilgi gösterip birkaç ay boyunca Abay'ın şiirlerinden ve "kara sözler"inden parçalar okudular.

Bu sayede tüm Kazakistan, Abay mirasını yeni bir bakış açısıyla bir kez daha idrak etme imkânına kavuştu. Abay'a yönelik bu saygı, aynı zamanda gelecek kuşakları eğitmenin etkili bir yoludur. Abay şiirlerini okuma "meydan okuması" bu yıl, şairin yıl dönümü kutlamaları sırasında da sergilenecektir inancındayım.

Elbaşı Nursultan Äbişulı Nazarbayev, "Geleceğe Bakış: Manevi Uyanış (Ruhani Yenilenme)" adlı makalesinde toplumsal bilincin canlandırılmasının öneminden söz etti. Millî şuurun

¹ "Kara Sözler" ifadesi; Abay'ın, Kazak halkının kültür değerlerine ve millî kimliğine sahip çıkmasını sağlamak amacıyla kaleme aldığı nasihatleri içeren ve didaktik türdeki 45 metinden oluşan nesir yazıdır (çev. notu).

muhafaza edilip çağın gereklerine uyarlanması meselesi, artık devletin bekası bakımından büyük önem arz etmektedir. Zira millî şuuru yeni bir ruhla canlandırmak suretiyle 21. yüzyılda ülkemizin güçlü bir ivme ile kalkınmasının önünü açabileceğiz.

Abay mirasının bu amaca ulaşmada çok büyük bir katkı sağlayacağını düşünüyorum. Ulu Şair'in eserleri alaka cezbedici vasfını günümüzde de kaybetmiş değildir. Abay'ın fikirleri ve görüşleri hepimiz için daha nice zaman manevi gıda olmayı sürdürecektir.

Bu nedenle ulusumuzun modernizasyonu meselesinde onun eserlerini kılavuz kabul edip eserlerinden verimli bir şekilde yararlanma hususunu bir kez daha etraflıca düşünmek zorundayız. Bu makalede, "Abay'ın sözlerinin bugün için geçerliliği, halkımızın şairin eserlerinden hangi dersleri çıkarması gerektiği" konusundaki görüşlerimi kamuoyu ile paylaşmak istiyorum.

Millî Kimliğin Kodları

Modernleşme-yenileşme, geçmişle bağını koparıp sadece modern değerlere yönelmek anlamına gelmez. Aslında bu, millî mirasımızı çağımızın olumlu eğilimleriyle uyumlu olarak geliştirmeyi amaçlayan bir olgudur. Bu bahiste Abay'ı görmezlikten gelemeyiz. Çünkü Ulu Şair, bugünden bir asırdan fazla bir süre önce milletimizi uyanışa, yenilenmeye, yeni bir hayat şekline uyum sağlamaya çağırmıştır.

Elbaşımızın, "Zaman, çağ değişmiş ve dünya başka bir görünüm almış olsa da halkımızın Abay hakkındaki duygu ve düşünceleri değişmemiştir; aksine gün geçtikçe onun büyüklüğünün yeni yönlerini keşfedip yeni sınırlarına vakıf olmakta. Abay kendi halkıyla birlikte ebediyen yaşayacak, yüzyıllar boyunca Kazak yurdunu ve öz halkı olan Kazakları yükselere, yeni zirvelere çağırmaya devam edecektir." şeklindeki kıymetli sözleri, Şair'in mirasının ebedî bir vasiyet olarak benimseneceğinin apaçık bir göstergesidir.

Bakışlarımızı Abay'ın eserlerine yöneltecek olursak onun daima ve içtenlikle ülkenin ilerlemesini, büyüüp refaha ulaşmasını arzu ettiğini; elinden geldiğince bu fikri yücelttiğini görürüz. İlerlemenin temelini ise eğitim ve bilimin oluşturduğunu çok iyi biliyoruz. Abay, Kazakların kesintisiz surette eğitimle meşgul olmalarını canıgönülden istedi. "Bilgi edinmeden övünme!" diyerek ilim sahibi olmaksızın herhangi başarıya ulaşmanın mümkün olmadığını vurguladı. "Biz bilgi satarak mal mülk kazanma peşinde olmamalıyız." yargısında bulunup müreffeh bir ülke olabilmek için bilgiye hâkim olmanın gerekliliğine dikkat çekti. Ulu Abay'ın ahlaki kuralını idrak etmemiz gerekiyor: "Kârın için değil, onurun için kaygılan

ve daha çok bilgi edinmek için çaba göster!” şeklindeki yol gösterici öğüdünü de bu açıdan kavramak lazım.

Bu yargılar günümüzde de geçerliliğini korumaktadır. Hatta eskisinden daha büyük öneme sahiptir. Çünkü 21. yüzyıldaki bilimin maksadının; daha yüksek noktalara ulaşmak, daha uzak mesafelere kulaç atmak olduğunu müşahade etmekteyiz. Bizim görevimiz ise bu ilerleme kervanına katılmakla yetinmeyip aynı zamanda liderlik konumunda yer almaktır. Bunun için öncelikle eğitim-öğretim alanını çağın gereklerine uygun olarak modernize etmemiz gerekiyor. Kazakistan’da bu amaca dönük çok kapsamlı işler gerçekleştirilmiş olmakla birlikte, millî eğitim-öğretim bahsinde hâlâ eksiklikler mevcut. Bu eksiklikleri giderme ve eğitim-öğretimi geliştirme yollarını seçim programında ve geçen yılın ağustos ayındaki pedagoji konferansında çok net biçimde açıkladım.

“Eğitimcinin Statüsü Hakkındaki Kanun”un kabul edilişi, bu istikametteki olumlu teşebbüslerden biridir. Bu, eğitimin kalitesini yükseltme yönünde atılmış bir adımdır. Genel olarak her toplumda öğretmenin müstesna bir konumu vardır. Öğretmenler, eğitilmiş ve bilinçli bir neslin yetiştirilmesinde önemli bir rol ifa ederler. Öğretmene saygı duymak ve öğretmenin kıymetini bilmek hepimizin görevidir. Bu sebeple devlet, öğretmenlik mesleğinin itibarını yükseltmeli, öğretmenlerin her türlü kaygıdan azade ve verimli çalışmasına olanak sağlamalıdır. Abay’ın özellikle çağrıda bulunduğu anlamlı işlerden biri de dil öğrenimidir. Şair, yirmi beşinci “kara söz”ünde yabancı bir dil öğrenmenin insana neler kazandıracağına değinerek “Herhangi bir yabancının dilini, sanatını bilen kişi, ona karşı eşitlik davası güder, ondan lüzumsuz isteklerde bulunarak kendini aşağılamaz.” der. Demek ki bizden daha ileri konumda bulunan bir toplumla eşit olabilmek için o toplumun dilini çok iyi bilmek gerekir. Ve bugünkü yeni tarihî durumda hepimiz ana dilimizin gelişimine ve tanıtımına önem verip onun itibarını yükseltmeliyiz. Bununla birlikte İngilizce öğrenimine ağırlık vermek de bir zorunluluk. Gençlerimiz ne kadar çok sayıda dile hâkim olursa elde edecekleri imkânlar da o derece geniş olacaktır. Ancak gençlerin öncelikle ana dili öğrenimine önem vermeleri gerekir. Abay’ın vurguladığı gibi; genç kuşak bilim dallarına tam anlamıyla vakıf olursa, ana diline gereken saygıyı gösterip yanı sıra birçok dili gerçekten iyi seviyede konuşabilirse bunun, milletimiz için yalnızca iyilikler getireceği kuşkusuzdur. Artık dünya gün geçtikçe değil her saat değişmekte. Her alanda yeni iş tanımları ve yeni ihtiyaçlar ortaya çıkmakta. Bilimdeki gelişmeler insanoğlunu ileri taşımakta. Sadece akılla ve düşünceyle ilerlenebilecek bir devir geldi çattı. Çağa ayak uydurmak ve ilerleyebilmek için açık fikirliliği sağlamamız gerek. Bu adım, uygarlığın en ileri taraflarını ulusal hedeflerimizle uzlaştırmayı, uyumlu hâle

getirebilmeyi zorunlu kılmaktadır. Böylesi bir zamanda basmakalıp, alelade alışkanlıklarımızdan vazgeçmemiz kaçınılmaz bir zorunluluktur.

Abay'ın bazı davranışlardan memnuniyetsizlik duyarak, "Derin fikir, derin ilim peşinde olmayan/Yalanı ve dedikoduyu Allah'tan korkmadan söyler" deyip daima eleştirel bir bakış açısı geliştirmesinin sebebi budur. Şair, kendi insanını çeşitli sanatlarda ustalaşmaya teşvik etmiştir. Bütün bunların, çağın gerekleri olduğunu çok önceden kavrayarak bunları ulusuna erkenden aktarmıştır. Bugünlerde sözünü ettiğimiz entelektüel/aydın bir ulus inşası fikrinin bile Abay'a dayandığı söylenebilir. Büyük düşünür, her sözüyle ulusunun ufkunu genişletmeyi hedeflemiştir. Bundan dolayı Abay'ı derinlemesine tanımak için ciddi çaba içinde olmalıyız. Abay'ı tanımak demek, aslında insanın kendini tanıması demektir. Kişinin kendini tanıması ve sürekli bir gelişim içinde olması, bilime ve eğitime öncelik vermesi, olgunluğun tezahürüdür. Entelektüel/aydın milletten kastımız da işte budur. Bu bakımdan Abay'ın sözleri, genç kuşak için "kendisine bakarak yönlerini tayin edecekleri bir kutup Yıldızı" mesabesinde olmalıdır.

Abay, her Kazak evladının vatansever bir yurttaş olarak yetiştirilmesini salık vermiştir. Onun mirası; ferasetli vatanseverliğin okulu, ülkesine bağlılığın ve saygının temelidir. Bu sebeple vatandaşlarımızın aydın ve açık fikirli olmasını istiyorsak Abay'ı okumaktan ve onun şiirlerini ezberlemekten yorulmamalıyız. Biz ülkemizi, ulusumuzu Abay gibi sevmeyi öğrenmeliyiz. Büyük şair, milletin eksikliklerini sertçe eleştirse de tek bir fikri yani Kazak halkını en yükseğe taşımayı amaçlamıştır.

Abay'ın zengin mirası, Kazak ulusuna yeni bir keyfiyet kazandırmaya hizmet ediyor. Eserlerindeki fikirler her bir gence halkı, ülkesi ve toprağını kuşatan bir vatanseverlik duygusu aşılamaktadır. Bu nedenle bilge Abay'ın çalışmalarına sinmiş gıdayı genç neslin zihnine nakşetmek ve ömürlük bir besin maddesine dönüştürmek, ulusu yenilemenin önünü açacak mühim adımlardan biridir.

Devletin Çıkarları Her Şeyin Üzerindedir

Egemen bir ülke olarak büyüüp gelişebilmemiz için devletimizin bünyesini sağlamlaştırmamız gerekir. Hukukun üstünlüğünü ve kamu düzenini korumanın ortak bir görev olduğunu idrak etmemiz şart. Halkın hükümete saygı göstermemesi, birliğimize bütünlüğümüze kasteden ciddi bir risktir. Bu nedenle vatandaşlara, özellikle gençlere devlete saygının ehemmiyetini anlatmak lazım gelir. Bu hususta da Abay'ın mirasına müracaat en doğrusu olacaktır.

Ulu Şair, eserlerinde millî ülküyü yüceltip ulus birliğini idealize etmiştir. O, adil bir toplum kurma fikrini ortaya atmıştır. Demek oluyor ki Abay'ın görüşleri, 21. yüzyılın Kazakistan toplumu ve onun refahı, birliği için çok değerlidir. Bilge Abay'ın öğretileri, medeni bir devletin yasaları ile uyumludur. Adalet ancak hukukun üstünlüğü, şeffaf bir yönetim, halk önünde hesap verilebilirliğin üst düzeyde olması ve sivil toplum temsilcilerinin devlet yönetimine aktif olarak katılabilmesi hâlinde sağlam olarak tesis edilebilir. Benim “halkın sesine kulak veren bir devlet” konseptim bizzat bu adil toplum idealini geliştirmek amacıyla teklif edilmiştir. İktidarla toplum arasındaki yapıcı diyalog, devlete olan güveni güçlendirir. Bakanlar da dâhil olmak üzere tüm hükümet üyeleri ve valiler, devlet ve toplum açısından önem taşıyan meselelerle ilgili kararlar alırken vatandaşların önerileri ile isteklerini dikkate almalıdırlar. Bunu, Abay'ın işaret ettiği adil toplumun inşasının biricik şartı telakki ediyorum.

Büyük şair, “Büyük barış-uzlaşa yok oldu ve halk dedikoduyu ele aldı.” sözlerini boşuna söylememiştir. Bu, bir bakıma halkın ülkeyi yönetenlerden memnun olmadığı anlamına gelir. “Dedikodudan başka sırrı olmayan, işe yarar bir becerisi bulunmayan” (Hiçbir şey beceremez, tek bildiği şey dedikodu yapmaktır!) insanların sayısının artmaması için iktidarın halka her daim kulak vermesi gerekir. Devlet ile toplumun temsilcilerinin ihtilaflı meseleleri birlikte ele alıp bunlara birlikte çözüm bulması maksadıyla “Millî-Toplumsal Uzlaşa Konseyi”ni kurduk. Konsey'in formalite bir teşkilata dönüşmemesi için Konsey üyeleriyle özel olarak görüşüyor, çalışmalarını yakından takip ediyorum.

Abay'ın eserlerinde meritokrasi meselesine de özel bir önem atfedilmiştir. Abay, insanları sosyal statülerine göre değil, hedefine ve o uğurda harcadığı emeğe, çalışkanlığına göre değerlendirmiştir. Büyük şair, Kazak gençlerine yol yordam gösterip kılavuzluk yapmıştır. Bugünlerde Kazakistan'da bir siyasi modernleşme süreci yaşanmaktadır. Elbaşı'nın desteğiyle yönetim kademelerinde genç kadrolar görev almaya başladı. Fakat yine de ülkemizin köklü bir siyasi değişime ihtiyaç duyduğu sık sık ifade edilmektedir. Ancak bu konuda ulusal bir uzlaşaya varmak, devletin imkânlarını nesnel biçimde değerlendirmek ve verilen vazifelere sorumluluk duygusu ile yaklaşmak çok önemlidir.

Anlamsız bir telaş içinde sürekli değişim ihtiyacından söz edenler, halkımızın geleceğine yönelik bir endişe taşımıyorlar, sadece birtakım popülist düşüncelere teslim olmuş durumdalar. Popülizm, olumsuz bir trend olarak küresel nitelik kazandı. Dünyanın pek çok yerinde somut bir programı, projesi, stratejisi olmayan ve yalnızca içi boş, sahte sloganlar marifetiyle iktidarı elde etmeye çalışan grupların sesleri sıkça duyulur oldu. Abay, böyle boş lakırdılara hevesli insanlar hakkında şöyle der: “Kurnaz, diliyle azdırıp / Gider bir gün

kandırıp” Doğrusu bu, her ülkenin gelişimini baltalayacak, millî bütünlüğü zayıflatabilecek tehlikeli bir eğilimdir.

Abay’ın dediği gibi; aşırı övünme, başkalarını hor, kendimizi büyük görme, küstahlık ve sürekli kavga peşinde olma bize yakışmaz. Attığımız her adımı akliselimle atmalı, dünyada ve ülkemizde yaşanan hadiseleri dikkatlice analiz etmeliyiz. İstikrarımızın ve kalkınmamızın garantisi olan toplumsal barış ve birliği her şeyin üstünde tutmamız elzemdir. Devletimizin çıkarlarını göz önünde bulundurup öncelikle toplumsal uzlaşımımızı koruyalım ki dökülen ter ve verilen emekler boşa gitmesin. Böyle bir politika izleyebildiğimiz sürece tüm stratejik hedeflerimize ulaşabilir ve Kazakistan’ı en gelişmiş ülkeler sınıfına sokabiliriz.

Yeni Toplumun Hamisi

Yeni Kazakistan’ın temelini yeni bir toplumun atacağı açıktır. Bu bağlamda öncelikle milletimizin itibarını yükseltmeye ve halkımızın rekabet gücünü artırmaya özel bir önem vermeliyiz. Ayrıca toplumun gelişmesini engelleyecek, refahımızı ve birliğimizi bozacak olumsuz durumlardan kurtulmak da gereklidir. Bugün yeryüzünün dört bir yanındaki ekonomi uzmanları, klasik kapitalizmin bir kriz içinde olduğunu belirterek onun geleceğine şüpheyle yaklaşmaktadır. Çünkü dünyada zengin ile yoksul, eğitilmiş ile eğitimsiz, kentli ile köylü ve bölgeler arasındaki uçurum iyice açıldı. Bu süreç gittikçe daha da ivmeleniyor. İş dünyası sadece kârını düşünürken eğitilmiş insanlar da kendilerine mahsus bir ortam meydana getirdiler, her biri yalnızca kendi sınıfını ve çıkarlarını düşünür oldu. Şehirler hızla büyürken küçük yerleşim birimlerinin gelişme hızı yavaşlamakta. Bilim adamları, tüm bunların sosyal sorumluluk düşüncesinin zayıflamasından kaynaklandığını varsayıyorlar.

Sosyal sorumluluk nasıl canlandırılabilir? Elbette bu, kolay bir iş değil. Bu karmaşık sorunun çözümünü Abay’ın “Kâmil İnsan” formülünde aramak lazım gelir. “Kâmil İnsan” ifadesi, İngilizcedeki “A man of integrity (Erdemli İnsan)” kavramına karşılık gelir. Bu; yalnızca bilgili-eğitilmiş, öz güven sahibi, iyilik ve erdem için çabalayan insanlara özgü bir vasıftır. Günümüzde yaygınlık kazanmış olan bu kavramı, Abay, henüz on dokuzuncu yüzyılda ortaya koymuştu. İnsan hayatı bir bütün olarak çeşitli ilişkilerden oluşur. Bu ilişkiler olmazsa, kişi toplumdan izole olur. İlişkiler ise kaçınılmaz olarak karşılıklı sorumluluklar doğurur. Kendi çıkarlarını her şeyin üstünde tutan bir bencillik devreye girdiğinde bu sorumluluk ihlal edilmiş olur. Bu nedenle, Abay: “Akıllı, irade gücünü ve kalbi birlik içinde tut / O vakit toplumdan ayrıлып bütünlüğe ereceksin” diyerek insanın, aydınlık zihin ve sıcak enerjiden başka bir de temiz bir kalbe ihtiyacı olduğunu söyler.

Bu üç kavramı her zaman birlikte ele alır ancak ilk ikisinin kalbe tabi olması gerektiğine inanır. Bu, Kazak halkının yaşam felsefesidir, der. Böyle bir anlayışla yaşayan halkımız kendisi zor durumda iken dahi diğer milletleri bağrına basmıştır. Kendisi yiyecek yemek bulmakta güçlük çekse de bir dilim ekmeğini bölüşüp yemeyi vazife bilmiştir. Her zaman yaşlılara hürmet, küçüklere nezaket göstermiş; tökezleyene dayanak, düşene destek olabilmıştır. Halkımız bu değerleri yüceltip bugüne aktarmak suretiyle kendisini bir millet olarak korumak için elinden geleni yapmıştır.

Abay'ın "kâmil insan" kavramını yeniden incelememiz gerekiyor. Bilim adamlarımızın bu doğrultuda yeni araştırmalar yapması bir ihtiyaç. "Kâmil insan" kavramının aslında kamu yönetimi ve eğitim sistemi, ticaret ve aile kurumları başta olmak üzere hayatımızın her alanının temel taşı olması gerektiği kanısındayım.

Abay eserlerinin asli temalarından biri de tembellik ve miskinlikle mücadeledir. Şair her zaman, neme lazımcı umursamazlığa ket vurmayı, sonu gelmez eğlencelere kapılıp gitmemeyi, aksine zinde kalmayı teşvik eder. Bu zindeliği, aralıksız çalışma sayesinde sürekli kılmayı doğru bulur. Bunun yanı sıra doğru eylemlerin, endişe ve kaygıların üstesinden geleceğini kanıtlayıp tembellik ve miskinlikle mücadelenin psikolojik yönlerini derinlemesine irdeler. O, bugün artık sürekli sözünü ettiğimiz duygusal zekâyâ da dikkat çekmiştir. Kendi kendisiyle övünme ve atalet psikolojisinden sıyrılıp üstün bir gayretle çalışmayı, büyük bir şevkle bilgi arayışında olmayı öğütler. Abay'ın şiirlerinde geçen: "Çalışır isen erinmeden/Doyar karnın dilenmeden", "Karnı tokluk/İşi yokluk/Azdırır insanoğlunu", "Kendine inan, kendini dışarı çıkar/Çaban ve aklın seni iki yönlü desteklesin" şeklindeki bilgelik dolu söz hazinelerini hepimiz çok iyi bilmekteyiz. Herkes bu mühim yargıları zihnine özenle nakşedip samimi ve yorulma nedir bilmeyen çalışmalarıyla çevresine örnek teşkil etmelidir.

Halkımız emeğin, çalışmanın değerini iyi bilir. Biz ana babalarımızın cephe gerisindeki canhıraş emeklerinin faşizm karşısında (2. Dünya Savaşı yıllarında çev. notu) zafere ulaştıran muazzam bir güce dönüştüğünü unutmadık. Bugün dahi halkın bağrından çıkmış sıradan işçilerin, emekçilerin takdire şayan nice örnek işleri var. Nitekim bazıları bir müddet önce devlet madalyası ile onurlandırılmıştır. Her şeyden önce akıldan çıkarmamak gerekir ki içinde bulunduğumuz barış döneminde her bir vatandaş, verimli çalışması aracılığıyla ülke ekonomisinin kalkınmasına doğrudan katkıda bulunmaktadır.

Abay, yaşadığı devirde ustalığın ve iş bilirliğin öncüsü, çalışkanlığın ve emek aşkının motive edicisi olmuştur, denebilir. Büyük düşünür; hayatını, mesleğini icra ederek kazananları,

çiftçiliğe alışma tecrübelerini, mesleki başarı elde edenleri bilgelikle dolu eserlerinde örnek olarak gösterir. Yaşam kalitesini yükseltmek için yeni çalışma yöntemlerinin geliştirilmesini teşvik eder. Bunun yanı şair, girişimciliği ve meslek ahlakını yüceltir. Örneğin onuncu “kara söz”ünde, "Erinmeden çalışırsa, umutsuzluğa kapılmadan, sabırla iş ararsa, akıllıca iş görürse kim zengin olmaz ki?" diye yargıda bulunur.

Abay’a göre para kazanmak için el sanatlarını öğrenmek gerekir. Çünkü “Sığır açlıktan yahut soğuktan kırılabilir, sanat kırılmaz.” (otuz üçüncü “kara söz”). Büyük şairin bu düşüncelerinin bugünkü Kazakistan toplumu için de önemli olduğunu düşünüyorum. Bu nedenle, bugün hammaddeye bağımlılık psikolojisinden sıyrılmayı, küçük ve orta ölçekli işletmeleri azami derecede geliştirmeyi ana önceliklerden biri olarak kabul etmekteyiz.

Evrensel Kültürün Büyüklüğü

Bugünün medeni uluslarının neredeyse tümü, büyük tarihî figürleriyle övünmektedir. Bunlar arasında politikacılar, devlet adamları ve topluma mal olmuş şahsiyetler, komutanlar, şairler ve yazarlar, kültür ve sanat ustaları var. Kazak yurdundan çıkmış seçkin evlatların sayısı da az değildir. Bunlar içinde Abay’ın müstesna bir yeri var. Ancak biz büyük düşünürümüzü dünyaya hak ettiği düzeyde tanıtmayı başaramadık. Uzun yıllara uzanan diplomatik görevim sırasında başka ülkelerin siyaset adamlarıyla, çeşitli alanlardan uzmanlarla sık sık görüşmeler yaptım. İnsanlığın tümünü ilgilendiren pek çok mühim konuda yabancılarla görüş alışverişinde bulundum. Bu insanlar, genel olarak Kazakistan’ın siyasi ve ekonomik başarılarının gayet farkındalar. Fakat bizim manevi ve kültürel değerlerimizden yeterince haberdar değiller. Bu bağlamda insanın aklına şu soru geliyor: “Kazak kimliğini ve kültürünü neden Abay aracılığıyla tanıtmıyoruz?”

Bilgin Abay, Kazak toprağının yetiştirdiği dünya çapında bir dâhidir. O, eşsiz dehasının meyvelerini tüm insanlığa sunmuştur. Abay’ın şairlik kudretinin derinlere inen köklerini dikkatle inceleyen araştırmacılarımız, onun bitmez tükenmez ilhamını; Kazak halk kültüründen, Doğu ve Batı’nın sözlü ürünlerinden, Rus edebiyatından ve tarihî-klasik eserlerden aldığını söylerler. Abay’ın aşkın bilgeliği, dinî görüşlerine de bariz şekilde yansımıştır: O, “Allah’ın varlığı da sözü de haktır / Hak sözü asla yanlış olmaz” der. Doğulu ve Batılı filozofların eserlerini derinlemesine araştırıp inceledikten sonra bu yargıya ulaştığı açıktır. Otuz sekizinci “kara söz”ünde dine bakış açısını ve Allah hakkındaki görüşünü tam olarak ifade eder. Abay’ın manevi-felsefî ufkunu değerlendiren ilahiyatçılar ve felsefeci âlimler onun “kâmil Müslüman” kavramına özel bir önem atfederler. “Kâmil Müslüman”

kavramı sadece Kazaklar için değil, tüm İslam dünyasıyla alakalı olarak kullanılmış olsa gerek. İşte bizim düşüncümüz Abay, bilge Abay, bu dinî bakış açısıyla, tanınırlığı dünya çapında yükselmekte olan bir şahsiyettir.

Bilindiği üzere, Kazakistan'ın başkentinde tüm dünya dinleri temsilcilerini bir araya getirdiğimiz geleneksel toplantılar düzenliyoruz. Bu tür organizasyonların düzenleniş amacı ile büyük Abay'ın sözleri arasında tam bir uyum vardır. Şairin tüm insanlığın ruhani saflığını koruma niyeti hepimizi düşündürmektedir.

“Abay” karakterinin, M. Äuezov'un “Abay Yolu” romanı aracılığıyla estetik bir imge olarak dünya edebiyatında yüksek bir ilgiye mazhar olduğu bilinmektedir. Ancak bu, Abay'ı yalnızca bir yönüyle tanımaktır. Gerçek Abay'ı, şair Abay'ı tanımak için şiirleri ile “kara söz”lerinde dile getirilen fikirlerin özünün ve muhtevasının açığa çıkarılması gerekir. Onun eserleri tüm renkleri korunarak dünyanın en yaygın dillerine çevrilmelidir. Bunu tam anlamıyla başardığımızı söylemek güç. Millete mal olmuş, hakiki şairleri başka dillere çevirmek elbette kolay bir iş değildir. Çevirmenin de o düşünür düzeyinde birikimli olması şarttır. Abay uzmanlarımız, filolog-dil bilimcilerimiz ve duyarlı vatandaşlarımız bu konuya özel bir dikkat göstermelidir.

Elbaşı Nursultan Nazarbayev: “Abay yalnızca Kazak halkının ruhani hazinesine paha biçilmez katkılarda bulunmuş bir âlim değil, aynı zamanda Kazak halkının, kendi devletine sahip bir millet olması uğrunda yorulmak nedir bilmeden çalışmış bir bilgedir. Abay, dünya çapındaki düşünürler arasına girmiş olağanüstü bir kişiliktir.” demiştir. Gerçekten de bilge şairin eserleri sadece Kazakların değil tüm insanlığın manevi hayatını çok yönlü olarak zenginleştirebilir. Çünkü Abay ürünlerinin içeriği, evrensel değerlerle doludur. “Kara sözler”i yeryüzü halklarının ortak hazinesidir. Bu, klasik anlamda bir ahlaki düşünceler toplamıdır. Nasihatname, ibretname, hikmetname gibi çeşitli şekillerde adlandırılmakla birlikte müstakil bir türdür. Abay, “kara sözler”iyle, insanlığın ortak mirasını yücelterek manevi zirvelere kulaç attığını, ötelere kanat çırttığını gösterir. “Kara sözler”inin temeli; insanlık, kültür ve erdemdir. Bilge Abay'ın sözlerine alternatif bir eser arayınca akla Fransız filozof Montaigne'nin denemeleri gelir. Bununla birlikte, Montaigne kendi iç dünyası ve kişiliği üzerinde daha fazla düşünürken Abay'ın sözlerinin başlıca misyonu; idrak, farklı düşünmek, hedefleri ilkelere dönüştürmektir. Kısacası büyük düşünürün “kara sözler”i çok değerli bir eser, kültürel bir anıttır.

Abay'ı dünya kültür mirası kapsamında ne kadar yüksek derecede tanıtabilirsek, ulusumuzun itibarını da o derece yüceltmış oluruz. Günümüz küreselleşme çağında, bilişim teknolojileri

devrinde Abay'ın sözleri herkesin aklında yer etmeli, kalbinde yankılanmalı. Dünyada bilim ve eğitimin türlü alanlarının gelişimine ciddi katkılarda bulunmuş ve tüm insanlığın ortak düşünürleri olarak tanınan birçok insan var. Örneğin, Çin denince akla Lao Tzu ile Konfüçyüs, Rusya denince Dostoyevski ile Tolstoy, Fransa denince Voltaire ile Rousseau gelir. Aynı şekilde dünyanın herhangi bir yerinde Kazakistan denince de herkesin aklına Abay adı gelmeli. Bunu sağlayacak bir noktaya erişmemiz gerekiyor. Yabancı ülke halkları, “Kazak halkı, Abay'ın halkıdır.” diyerek bize iltifat edecek olursa bu, bizim için büyük bir onur olacaktır.

Abay'ı ne kadar yüceltsek azdır, ona yakışır. Onun örnek ve ibretlik yaşamı, içten ve hakiki sanatkarlığı sadece Kazak halkı için değil, dünya toplumu için de güzel bir örnek teşkil etmektedir. Abay'ın insan ve toplum, eğitim ve bilim, din ve gelenek, doğa ve çevre, devlet ve iktidar, dil ve iletişim hakkındaki derin düşünceleri yüzyıllar geçse de önemini yitirmeyecektir. Zira şairin mirası, tüm insanlığın manevi gıdasıdır. Kazak halkı var oldukça Abay'ın adı da yüceltmeye devam edecektir. Onun asil sözlerini manevi hazinemiz olarak görüp hak ettiği değeri verirse, vatanımızın dünya kamuoyu nezdindeki saygınlığı da kuşkusuz artacaktır.

Öncelikle Abay'ı milletimizin kültür sermayesi olarak tanıtmalıyız. Medeni ülkelerin; Kazak halkının yaşamı, kültürü, edebiyatı ve manevi dünyasına ilişkin kanaatlerinin dünya çapında tanınan seçkin evlatlarının başarıları ve tanınırlığına paralel olarak şekillendiğini unutmamalıyım. Bu nedenle Abay'ı, yeni Kazakistan'ın bir markası olarak dünya toplumuna olabildiğince tanıtmak gerekiyor. Bu, günümüz kuşağının kutsal görevidir.

Görkemli Yıl Dönümü Kutlamalarının Önemi

Biz, millî bilinci canlandırmak ve rekabetçi bir ulus inşa etmek arzusunda isek Abay'ın eserlerini etraflıca okumamız şarttır. Onun çeşitli toplumsal süreçlere ilişkin görüşleri bugünün Kazakistan'ı için çok yararlıdır. Sadece kendi zamanının değil, günümüz toplumunun görünüşünü de yansıtan Abay, ülke idealleri için yol gösterici Kutup Yıldızı'dır (Demirkazık).

“Her Kazağın başköşesinde bir dombra olmalı!” şeklinde bir yargının yerleştiğini biliyoruz. Aynı şekilde her aile ocağında da Abay'ın kitapları ile Muhtar Äuezov'un “Abay Yolu” romanının bulunması gerektiğini düşünüyorum. Gelecek kuşak, Abay'ın doğru yolunu takip etmelidir. Bu, büyük şairin hayalinin gerçekleşmesi demektir. Bu nedenle Abay'ın

düşüncelerinden de toyundan da (kutlama etkinlikleri) kendimize örnekler çıkarmak zorundayız.

Bu yıl, Abay'ın doğumunun 175. yıl dönümüne ithafen bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeyde 500'den fazla organizasyon gerçekleştirilecek. En önemli etkinlik, ağustos ayında Semey'de UNESCO ile ortaklaşa düzenlenecek olan "Abay'ın Mirası ve Evrensel Maneviyat" adlı uluslararası nitelikli bilimsel-uygulamalı konferans olacak. Ayrıca ekim ayında Nur-Sultan şehri, "Abay ve Manevi Yenilenmenin Meseleleri" konulu uluslararası bir konferansa ev sahipliği yapacak. Bu organizasyonlarda Abay'ın kişiliği ve mirası ayrıntılı olarak incelenecek; XXI. yüzyılın yeni Kazakistan'ının oluşumu hususunda onun eserlerinden yararlanabilmenin imkânları ve yolları kapsamlı şekilde değerlendirilecektir.

En önemli projelerden biri de büyük şairin eserlerinin on dile çevrilip yayımlanmasıdır. Belirtmek gerekirse Abay'ın eserleri İngilizce, Arapça, Japonca, İspanyolca, İtalyanca, Çince, Almanca, Rusça, Türkçe ve Fransızcaya tercüme edilmiştir. Şairin hayatı ve mirası, Kazak kültürünün gelişimindeki rolü hakkında birkaç belgesel ve "Abay" adlı bir dizi film çekilecektir. Şairle alakalı anma-kutlama etkinlikleri kapsamına sanat dalları da dâhil edilmiştir. Ulusal ve uluslararası düzeyde tiyatro ve müzik festivalleri planlanmaktadır. Bu yılki ödüller Abay'a ithafen takdim edilecektir. Edebiyat ve diğer sanat dallarındaki en seçkin eserler için verilen devlet ödülü artık Abay adına verilecek, Abay Devlet Ödülü olarak adlandırılacaktır.

Anma etkinlikleri aracılığıyla Abay'ın kişiliği ile mirasına gösterilen yüksek saygı, yurt dışında da devam edecek. Rusya, Fransa, İngiltere ve diğer ülkelerdeki Kazakistan büyükelçilikleri bünyesinde "Abay Merkezleri"nin kurulması planlanmaktadır. Bu kültürel etkinlikleri israfa yol açmadan düzenlemek gerekiyor. Doğu Kazakistan Eyaleti'ne bağlı Akşokı köyündeki Kunanbay Öskenbayulı sülalesine ait mezarlığın restorasyonu ve çevre düzenlemesi yapılacak. Bunun yanı sıra, Abay'ın kişiliğini yüksek profilli etkinliklerle anmak için hükümetin aşağıdaki kararları alması gerektiği kanaatindeyim. Semey bölgesi, Kazak tarihindeki en kutsal yerlerden biridir. Bu nedenle ülkenin ruhani-manevi gelişiminde özel bir yeri olan Semey şehrinin tarihî bir merkez olarak tespit edilmesi gerek. Büyük Abay, Şäkerim ve Muhtar Äuezov'un göbek kanının damladığı bu bölge özel bir saygıyı hak ediyor. Bundan dolayı şehri sosyoekonomik açıdan kapsamlı bir şekilde geliştirip tarihî ve kültürel tesislerini çağın gereklerine uygun olarak restore edeceğiz. Hükümete bu mesele doğrultusunda gereken önlemleri alması talimatını veriyorum. Yıl dönümü faaliyetleri kapsamında, Abay'ın kutsal mekânı olan ünlü Jidebay'ı yeniden imar edip büyük şairin ruhaniyetine saygıda bulunmaya

gelen halk için uygun koşulları hazırlamak bir mecburiyettir. Ayrıca Abay'ın "Jidebay-Börili" diye bilinen ulusal, tarihî-kültürel ve edebî anıt müzesine özel bir ihtimam gösterilmesi ve buranın ilmî-pedagojik araştırmaların gerçekleştirildiği büyük bir merkez hâline getirilmesi gerekiyor. Jidebay'da müze için özel olarak tasarlanmış "Abay Mirası" adlı yeni bir bina inşa etmek gerek.

Muhtar Äuezov ile Jusupbek Aymautov tarafından 1918'de Semey'de kurulan ve 1992'de yayın hayatına yeniden başlayan "Abay" dergisi devlet tarafından desteklenmelidir. Bunlar ve diğer büyük ölçekli etkinlikler, büyük Abay'ın hatırasına tazimde bulunmak ve onun zengin mirasını geniş kitlelerle buluşturmak adına yapılacaktır. Dolayısıyla tüm Kazakistan halkını bu kutlu girişimde aktif rol almaya çağırıyorum.

* * *

Toplumsal bilinci canlandıracak, millî birlik ve bütünlüğümüzü sağlamlaştıracak, ulusal kalkınma hamlemize ivme kazandıracak bir etkinlik olarak Abay'ın 175. yıl dönümüne çok büyük önem vermekteyiz. Bu yıl dönümü faaliyetleri süresince başlıca maksadımız; halkımızın her ferdinin, millî öğretmenimiz Abay huzurunda şahsi hesabını vermesi olmalıdır diye düşünüyorum. Abay'ın bize yönelik eleştirisi ağır ancak yapıcı bir eleştiri olacaktır.

Elbaşımız liderliğinde ve halkımızın güçlü desteği sayesinde ülkeyi başarıyla yönettik ve zorlu merhaleleri aşp yüce zirveleri fethettik. Dünyanın en gelişmiş ilk elli ülkesi arasına girmeyi iddialı bir hedef olarak belirledik ve bu hedefimize öngördüğümüz tarihten çok daha erken bir zamanda ulaştık. Şimdi de ilk otuz hedefini gözümüze kestirdik. Bu kritik hedefe de ulaşacağımızdan eminim. Bu hedefe ulaşmada Abay mirası bizlere yardımcı olabilir. Bu aşamada herkesin kendisine şu soruyu sorması gerekir: Abay'ın fikirlerini yeterince değerlendirebildik mi ve bize sağlayacağı katkıyı idrak edebiliyor muyuz?

Ulu Şair adına gerçekleştirilecek 175. yıl dönümü etkinlikleri, milletimizin karşı karşıya bulunduğu büyük sorunlardan çıkış yolunu göstermeye yardımcı olmalıdır. Bu yıl dönümü etkinlikleri arifesinde her vatandaşımızın ülkesi hakkında ve millî bütünlüğümüz hususunda derinlemesine düşünmesini arzuluyoruz. "Abay bize neyi emanet etti? Abay bizden ne talep etti? Abay bizden ne bekliyordu? Abay, halkın hangi olumlu işlerinden memnun olmuştu? Onun memnuniyet duyduğu şeyleri alışkanlık hâline getirebildik mi? Abay, Kazakların hangi tür olumsuz davranışlarından üzüntü duyardı? Onu üzen hâl ve hareketlerimizi terk edebildik

mi? Diğerleri bir yana, şairin sözünü ettiği beş mühim ilkeyi hayata geçirip beş düşmanı² üzerimizden atabildik mi?” gibi sorular etrafında biraz tefekkür edersek Abay’ı daha iyi anlayabiliriz. Abay’ın mirası, ulusumuzun birlik ve beraberliğine, ülkemizin gelişimi ve refahına giden yolu açacak kutlu bir değerdir. Kısacası, hayatın hangi alanında olursa olsun Abay’ın tavsiyelerine uyup öğretilerini hayata geçirirsek ülke olarak daha yüksek başarılar elde ederiz, devlet olarak ülkemize ulaşırız. Abay’ın hayali, halkının hayalidir. Onun Kazak halkı için kurduğu hayalleri ve bizlere bıraktığı emaneti gerçekleştirebilme uğrunda hiçbir çabadan kaçınmamalıyız. Abay’ın öğretileri ve bizim için teşkil ettiği örneklik, XXI. yüzyılın modern Kazakistan’ını yeni zirvelere taşıyacaktır.

² Abay’ın şiirlerinde sık sık dile getirdiği beş mühim ilke “bilgiye talep, emek/çalışkanlık, derin düşünce/tefekkür, kanaat ve merhamet”; beş düşman ise “dedikodu, yalan, böbürlenme, tembellik ve savurganlık” tır (çev. notu).